

KOLONTÁRI ATTILA

BÁRDONICSEK DOMINIK A SZOVJET BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS EGY SAJÁTOS VÁLFAJA, A GULÁG NŐI TÁBORAI (1934-1953) C. MONOGRÁFIÁJÁRÓL

A sztálini kényszermunkatáborok történetének kutatása tértől és időtől függetlenül aktuális feladat, kérdések sora vár még tisztázásra, az áldozatok emlékének megörökítése pedig az utókor erkölcsi kötelessége. Bárdonicsek Dominika „A szovjet büntetés-végrehajtás egy sajátos válfaja, a Gulág női táborai (1934–1953)” című munkája, már korábbi változataiban, TDK dolgozat és MA szakdolgozat formájában számos vonatkozásban kivívta a hazai történész szakma elismerését. Mindenekelőtt ki kell emelnünk a komplexitásra törekvést, a fiatal kutató oly módon közelít a vizsgált témához, ahogyan azt korábban kevesen tették, Magyarországon pedig szinte senki. Munkája során egyszerre alkalmazza a makro- és mikrotörténeti megközelítés módszereit. A táborrendszert elhelyezi a sztálini totalitarizmus egészének történetében, részletesen ismerteti a Gulág keletkezésének körülményeit, a táborok működését, a kényszermunka gazdasági és megtorló funkcióját, a köztörvényesek és politikaiak helyzetét. Majd rátér a női táborok világára, végül pedig a Magyarországról 16 éves korában elhurcolt Rohr Magdolna (Pintér Károlyné) történetén keresztül az egyén sorsának tükrében mutatja meg a rendszer embertelenségét.

Az imént hangsúlyozott komplexitás mellett a vizsgálat végig emberközpontú marad, a szerző figyelme mindenekelőtt a táborrendszer áldozataira, az általuk átélt szenvedésekre irányul. A hasonlóságok felvázolása mellett jó érzékkel ragadja meg azokat a sarokpontokat, ahol a nők helyzete más volt, eltért a férfiakétól. Bemutatja, hogy a zord éghajlati körülmények, a nehéz fizikai munka, az éhség miképp hatottak a nők szervezetére (menstruáció elmaradása, méh leszakadása). Foglalkozik a nőkkel szembeni erőszak problémájával, ennek sokszor egészen brutális és borzalmas formáival találkozhatunk a könyv lapjain. Kitér a lágerszerelem, a párkapcsolatok, az anyaság kérdésére, valamint arra is, hogy a „gyengébbik” nem képviselői miként dolgozták fel az átélt borzalmakat, milyen túlélési stratégiákat alakítottak ki a maguk számára.

A téma feltárása során a szerző valóban interdiszciplináris kutatásokat végzett, egy-egy problémakör teljesebb megértéséhez segítségül hívta a jogtudomány, a pszichológia, a viktimológia, a kriminalisztika és az orvostudomány eredményeit.

A munka értékét jelentősen növeli, hogy szerzője a hozzáférhető statisztikai adatok alapján, éves bontásban szemléletes grafikonokat, táblázatokat szerkesztett a táborlakók létszámáról, a férfiak és nők arányáról, a várandós nők és a szülések számáról, a betegségekről, a halálesetekről, megkönnyítve ezzel a megértést az olvasók számára.

Bárdonicsek Dominika munkájában már benne van a további kutatómunka egy igen ígéretes iránya, az örök világának vizsgálata. Hogyan lesz valakiből a foglyok őrzője, milyen személyiségtorzulásokkal járhat a foglyok feletti korlátlan hatalom érzése, milyen közegekből verbuválódnak, milyen önképpel rendelkeznek stb.? Ezen kérdések vizsgálata már csak azért is fontos, mert bár a rabok és örök világa között kétségtelenül megvolt az átjárás (gyakori eset volt, hogy a lágerek működtetői egyik napról a másikra a szögesdrót másik oldalán találták magukat, Naftali Frenkel esete pedig arra példa, hogy volt, aki a köztörvényes bűnözők világából emelkedett a lágervilág parancsnokai közé), de számos kutatás azt mutatja, hogy az orosz társadalmon belül ma is létezik egy törésvonal a tekintetben, hogy valakinek a felmenői áldozatai vagy működtetői voltak a táborrendszernek, hiszen ennek függvényében a következő generációk tagjai is másképp szocializálódtak.

A téma jellegéből adódóan Bárdonicsek Dominika munkája nem könnyű, ámde mindenképpen hiánypótló olvasmány azok számára, akik többet szeretnének megtudni a XX. századi történelemnek ezen sötét lapjairól.